

ЗАВРШНА РЕЧ ПРОДЕКАНА ПРАВНОГ ФАКУЛТЕТА У БЕОГРАДУ ПРОФ. РАТКА МАРКОВИЋА

Поштовани Скупе,

Правни факултет у Београду приступио је организовању овог Саветовања превасходно руковођен научним амбицијама и разлозима. При том, ово Саветовање није имало за своју једину сврху научну анализу само предложеног Нацрта амандмана на Устав СР Србије, премда је оно организовано поводом тог Нацрта, него и да са ширег научног становишта утврди у којој су мери уставна решења важећих устава узрок друштвене кризе у тој Републици, као и да предложи нова аргументована решења којима би се та криза могла постепено превазилазити. Наша научна и стручна јавност, па и најшири слојеви грађана, очекивали су такво ангажовање Правног факултета у Београду. У вези с покретањем поступка за промену савезног Устава и Устава СР Србије, а нарочито у фази јавне расправе о нацртима амандмана на те уставе, Правни факултет у Београду често је помињан на многим скуповима, у многим средствима информисања. На његову част, увек и једино као оличење научне свести и савести, као научна установа која је својевремено, када су сада важећа уставна решења била тек уставноправно замишљена, била на висини свог реномеа који има у јавности. Правни факултет у Београду својевремено је дао готово непогрешиву оцену тада тек предложених уставних решења и указао на последице које би она могла произвести у друштву уколико се буду усвојила. Ипак, он данас не тријумфује зато што је некада био пророк, он сада као и онда, жали због тога што је глас науке и струке својевремено био тако мало слушан и уважаван.

*

Дводневна научна расправа о Нацрту амандмана на Устав СР Србије сачувала је достојанство научне и стручне расправе. Без жеље да сүмирамо њене резултате, јер ће ток Саветовања бити подробно забележен у факултетском часопису „Анали Правног факултета у Београду“ и тиме свакоме бити омогућено да дође до сопствене оцене тих резултата, сада, пошто је расправа управо окончана, указујемо само на основне тонове који су у њој преовладали.

Основни садашњи уставни проблем СР Србије је њено конституисање као државе и самоуправне заједнице на целој њеној територији, као и успостављање равноправног положаја у федерацији с осталим републикама. Тај проблем изазван је усвојеним уставним моделом територијалне аутономије, који нипошто нема основа у реалним друштвеним потребама и приликама у тој Републици нити у уставноправној теорији. Тако су покрајине на свом подручју од аутономних учињене државним заједницама (државама), исто онако као републике на свом подручју. Њихове надлежности непримерене су једној истинској територијалној аутономији. Уз то је, уздизање покрајина на ранг тзв. конститутивног елемента федерације, исто тако, деформисало, па и негирало њихово својство аутономних јединица, у том смислу што га је превазишло. Свим тим суспендовано је једно од оригинерних уставних својстава покрајина — да су оне у саставу Републике Србије. Тиме је та Република дошла у

апсурдну ситуацију — да подручја покрајина, која је она собом унела и уградила у заједничку државу, Југославију, потом у тој истој Југославији изгуби, тако што ће бити лишена сваке уставне интеренције на њима. Овакав „модел“ уставног положаја покрајине, будући научно незаснован, друштвено неоправдан и, како се показало у уставној пракси, друштвено и политички штетан, израз је политичког волунтаризма уставотворца, те би се морао у предстојећој најављеној уставној реформи (која би се извршила новим уставом) напустити, успостављањем једне истинске територијалне аутономије у оквиру Републике Србије.

Уставним решењима која су на снази, а чија се промена не предлаже Нацртом амандмана на Устав СР Србије, Република Србија изгубила је сваки уставни идентитет. Она нема надлежност за своје властито уставно конституисање. Зато би се већ приликом садашњег амандирања републичког Устава, будући да то није у супротности са савезним Уставом, морало размотрити питање вршења уставотворне власти у СР Србији у том смислу да Србија добије могућност да као и друге републике, сама, преко властитог уставотворног органа у којем су заступљени грађани са целе њене територије, донесе свој устав, а не да јој, као до сада, сагласност на промену њеног устава дају покрајинске скупштине. То је круцијална уставна промена за Србију, без које се ништа суштински не мења у вези с њеним уставним положајем. У садашњи поступак за промену Устава СР Србије уграђени су институти који обезбеђују његову практичну непромењивост, који значе институционалну немогућност да се Србија било када конституише као држава и самоуправна заједница на целом свом подручју. Таквим поступком Србија је као тешким сидром прикована за свој садашњи уставни положај, у оквиру којег се само може лелујати у месту мање или више благим амандманским уставним променама. А тиме је грађанима у Србији ускраћено једно демократско уставно право, које је пре скоро 200 година формулисано у знаменитој Декларацији права човека и грађанина, која је била саставни део француског Монтањарског устава од 1793: „Грађани увек имају право да поправљају, преиначе и замене свој устав. Једна генерација не може својим законима покоравати (везивати) будуће генерације.”

Садашња уставна решења су таква да СР Србија има мање надлежности на подручју покрајина, него федерација на подручју република, па се одредба Устава СФРЈ о томе да су покрајине у саставу СР Србије показује као празна уставна фраза. То се најбоље види по ускости волумена друштвених односа који се уређују јединственим републичким законима, што су пластично показали референти у данашњој преподневној расправи. А то значи да се надлежности наводно републичких органа заустављају пред границама аутономних покрајина. При томе тежиште наших захтева није на успостављању државности Републике ради државности, него на успостављању државности као инструменталном предуслову за јединствену заштиту људских права и слобода на целој територији Републике.

Данас је Република Србија лишена могућности да врши економске функције на целом свом подручју. Она је лишена права да води политику регионалног развоја. С тим у вези, истакнуто је да постоје три система планирања за јединствене токове друштвене репродукције, чиме је разбијен

систем друштвеног планирања у тој Републици. Није онда чудно што Република Србија перманентно економски назадује. Систем друштвеног планирања мора се у СР Србији, као и у другим републикама, заснивати на јединственим начелима. Исто тако, неопходно је савезним Уставом трансформисати Фонд федерације за кредитирање бржег развоја недовољно развијених република и аутономних покрајина, тако да се омогући Републици Србији да утиче на алокацију средстава издвојених за бржи развој њених недовољно развијених подручја на целој територији Републике. Даље, технолошки системи у СР Србији (железница, електропривреда, ПТТ, водопривреда, путна привреда) морају бити организовани као јединствени, а не као заједнички.

Република Србија је наводно држава српског народа, у чијем Уставу нема одредбе да је језик у службеној употреби српскохрватски језик. Та се нелогичност мора већ сада уклонити. Међутим, и питање писма је од истог значаја као и питање језика, јер и савезни Устав говори о „равноправности језика и писма”, односно слободи употребе свог језика и писма. Отуда, доследно савезном Уставу, Устав Србије би требало да, поред одредбе о српскохрватском језику, садржи и одредбу о ћирилици као српском народном писму. Уставом би требало прописати да је ћирилично писмо обавезно не само у службеној него и у јавној употреби у СР Србији, при чему би закон требало подробно да пропише и одговарајуће разумне и потребне изузетке.

*

Иако половична и компромисна, садашња решења из Нацрта амандмана на Устав СР Србије требало би подржати као прелазна. А онда би ваљало одмах приступити послу темељне ревизије Устава Југославије и Устава СР Србије. Ваљало би утврдити колико је постојећи модел федералног уређења разлог дезинтеграцији Југославије, а односе у федерацији, уместо на конфедералним, установити на доиста авнојевским начелима. Исто тако, том приликом потребно је преиспитати и темељне уставне политичког система, у смислу повећања могућности за демократисање политичког живота у земљи, ослобођења човека свих облика политичког отуђења и потпуније заштите људских слобода и права Савезни уставотворац мора једном постати свестан чињенице да је, уређујући уставни положај аутономних покрајина савезним Уставом, супротно начелу равноправности свих федералних јединица у федерацији, умањио уставни капацитет СР Србије, јер је прејудуцирао многа решења која се уређују искључиво републичким уставом. С тим у вези, мора се поставити јасан захтев да аутономне покрајине буду, као што су биле до 1968. категорија републичког, а не савезног Устава.

*

Правни факултет у Београду захвалан је свима који су га материјално и морално помогли да организује ово научно Саветовање. Велику захвалност он дугује и референтима и учесницима у расправи, који су својим делом испунили садржину Саветовања, али и свима вама, сада можда већ не тако бројној публици, која је пратила ток Саветовања и која је,

са своје стране, све нас инспирисала да наш језик и говор буду језик и говор науке и истине. За сва таква прегнућа, у име науке и струке, Правни факултет у Београду вазда стоји овом нашем друштву на располагању, а оно с правом може од њега такву помоћ да тражи и да очекује да је добије. Правни факултет је и основан да служи „на општу корист народа“. Тако ће Факултет најбоље полагати рачуне о свом раду друштву које сада улаже у њега, а будућа покољења нека цене знање и научну савест његових научних посленика.

Дозволите ми, колегинице и колеге, да овим затворим наше дневно научно Саветовање о променама Устава СР Србије.